

יא

רבינו יוסף בכור שור סעודה שלישית בשבת

רבינו יוסף בן רבי יצחק מאורליינש, המכונה רבי יוסף בכור-שור, מבעלי התוספות הקדמונים, נמנה על תלמידיו של רבינו תם. רבי יוסף בכור שור מפורסם בחיבורו על התורה, אך בעניני הלכה לא נותרו ממנו אלא מספר תשובות שנכללו בספר "הישר" לרבו רבינו תם, וכן החידושים והפירושים שמשוקעים בדברי בעלי התוספות על הש"ס. קטע זה מחידושו נמצא על גליון המרדכי שבספרית אוקספורד בודלי מס' 672. [פורסם לראשונה בקובץ "מחשבת ישראל", בתוך מאמרו של ר"י תא — שמע, וכאן הובאה תשובה זו מוגהת מתוך כתב היד בתוספות הערות וביאורים].

ועל "שלוש סעודות" הואיל ואתי לידן אכתוב תשובה אשר העתקתיה מפריש' רבי' יוסף בכור שור.

נתתי לבי על מנהג אבותינו שנהגו לאכול ב' תבשילין בשבת, חמין ואווא או תרנגולת צלוייה או מוליית' שקורין פשטידא וקורי' אות' שורטאובל"א, וראיתי כי מנהג אבותינו תורה היא, דבכך מיפטרי בג' סעודות, כדמוכח במס' סוכה פרק הישן (דף כז.) דאמ' במאי אשלים ליה י"ד סעודות, אי לימא בריפת', שיאכל ריפת' טפי משרגיל לאכול סעודתא דיומא דאכל בלא מה שאכל טפי, אין בו הכירא לסעודה יתירה אלא הכל מסעודת היום, ומשני במיני תרגימא, שממשך השורטב"ל לכבוד קונו ונראית סעודה ג', לפי [ש]תבשיל חשוב בפני עצמו הוא, וכדא"ל ר' אליעזר לאפוטרופוס של אגריפס (שם) שימשך פרפרת אחת לכבוד קונו, שאינו רגיל, ואותו פרפרת יעלה לו לסעודה שלישית.

ולפי שראו אבותינו שיש בני אדם שאין רגילים לאכול אלא סעודה אחת ביום, כגון זה האפוטרופוס ורב ששת דאמרינן בערכי פסחים (דף קח.), רב ששת הוה יתיב בתעניתא במעלי יומא דפסחא, ומסקנא משום דאסטניס הוה ואי טעים מידי בצפרא באורתא לא

א. בכת"י אוקספורד 1101 עמ' 230 וכן בכת"י ספר האסופות עמ' עו הובא: "אבל הרב ר' משה הכהן אחר אכילת החמין היה מברך ברכת המזון ונוטל ידיו שנית ואוכל השורטובי"ל שנית ובוצע על שני ככרות". אמנם דעת רבינו היא שהיה אוכלה בעת הסעודה השניה. ומדברי הראבי"ה סי' רנב משמע שהיו אוכלים מאכל זה בפני עצמו לשם סעודה שלישית עיי"ש, והביאו דעתו בכת"י הנ"ל.

הוה מהני ליה, וכ"ש במנחה הסמוכה אחר סעודת שבת, והיכי עבר ג' סעודות בשבת, אלא ודאי ממשך פרפרת. ואם תאמר דאנים נפשיה למיכל א"כ הוה ליה אכילה גסה ועובר בבל תשחית. ואף באגריפס שלא היה אוכל אלא במ' שעות איך יאכל במנחה, אלא ודאי ממשך פרפרת אחת, כדא"ל ר' אליעזר לאפוטרופוס, ולכך הנהיגו אבותינו שורטאבל"א כי היא ודאי מצוה מעלייא ומנהג יפה.

ויש פרושים שאוכלי' פעם אחרת ועוברי' בבל תשחית ומצוותן עבירה, וה"ל ללמוד מה שלא למדו, ואוכלין אכילה גסה. ואותם שמברכין באמצע אכילתם מעשה נערות הוא, ועושין סעודת שבת לחצאין ואינו כבוד שבת ונראה ברכה לבטלה, שלא גמרו סעודת' ומברך, דא"כ, לימא ליה ר' אליעזר לאותו אפוטרופ' עשה ברכה באמצע סעודתא אלא אמר ליה אלא המשך פרפרת אחת לכבוד קונך, ולא אמר ליה לברך

ב. לכאורה מי שמצטער מן האכילה אינו מחוייב בה, דסעודות שבת לעונג נתנו ולא לצער וכדאיתא בשו"ע או"ח סי' רפח ס"ב.

ג. לדעת רבינו מבואר דהוספת מאכל מסויים בתוך הסעודה נמי מהני כסעודה נוספת, ועיין היטב בראבי"ה סי' רנב ובהערות שם. ועיין במ"ב סי' תקכ"ז סק"ד שהזכיר דבר זה לענין המחמירים לקיים מצות שלש סעודות ביו"ט, אבל לענין שבת כודאי דלא סגי בהכי עיי"ש.

ד. מבואר מדברי רבינו חידוש גדול, דאכילה גסה היא בכלל איסורא דכל תשחית. ויש להעיר מדברי הראב"ד שהובא בספר המכתם ברכות דף נ: בהא דממשיכין יין בצנורות לפני חתן וכלה, דכיון דעבדי הכי לשם שמחה ולסימן ברכה, אין חוששין להפסדן ולאיבודן. ועיין בהערות שם, וכן משמע נמי מהא דשו"ע או"ח סי' רצו ס"א, ולפי זה אף בכה"ג ליכא בל תשחית כיון דאינו דרך ביזוי. ועיין עוד בנמוק"י ברכות דף נ: וכן בפתח הדביר או"ח סי' רצו בענין בל תשחית באוכלין. אמנם שמא הכא משום השחתת גופו הוא דאסרינן לה, ומצינו כעין זה בהא דברכות דף לה: גבי שתיית שמן, דפליגי רבוותא אי מיפטר משום דמזיק את השמן או דמזיק את גופו, עיין בדברי הראשונים שם ובספר עמק ברכה (פומרנצ'יק), איבוד אוכלין, וכן בספר עינים למשפט שם אות ו.

ה. נראה דאין הכוונה לפסולא דמהב"ע, דמיסתבר דלענין מצות סעודת שבת ליתא להאי פסולא, כיון דבמציאות גופו מעונג מחמת האכילה, [ויל"ע בשו"ע חו"מ סי' רלד בזה]. וביותר אי נימא דהוי מדין בל תשחית דגופו וכדלעיל אות ד, פשיטא דמשום איסורא דרמי אגברא אכתי לא מיפסלא גוף המצוה וכדאיתא בירושלמי פ"א דשבת ואכמ"ל. אלא דה"ק, דבודאי אין היתר לעשות כן, כיון דבשעת קיום המצוה איכא נמי עבירה בהדה.

ו. כתב בארחות חיים דין שלש סעודות אות ו: "נהגו הקדמונים להפסיק בשחרית בין סעודה לסעודה ופורסין מפה ומברכין ברכת המזון וכו', וכתב הרב ר' אשר ז"ל: ויש מי שעומדין מן השלחן והולכין לטייל חוץ לבית או בתוך הבית ואומר פרק אחד או משנה אחת או מזמור אחד", והובא מנהג זה גם בתוס' שבת דף קיח. ועיין היטב בספר יוסף אומץ סי' תרע — תרעא וכן לעיל סי' י בפסקי רבינו אביגדור ובהערות שם אות כב, וכן בספר "ערב פסח שחל בשבת", פכ"א סי"א.

ז. כן כתבו התוס' שם: "ועוד אומר ר"י שיש כאן איסור ברכה שאינה צריכה", ועיין היטב בדברי התוס' חולין דף פז. ובשו"ת הרא"ש כלל כו אות ד, ובמק"א בס"ד יבואר עוד בזה.

באמצע הסעודה. נמצא מנהג אבותינו תורה ומצוה בכבוד שבת ואי' בא לידי אכילה גסה. והא דאמ' (שבת דף קיח.) קערות שאכל בהם שחרית ידיחם כדי לאכול בהם במנחה, דמשמע שעושין ס"ג במנחה, ותנן גמי (שם דף קיז:) נפלה דליקה מציל מזון ג' סעודות ובשחרית מציל מזון ב' סעודות ובמנחה מציל מזון סעודה אחת, אלמא דבמנחה עושין סעודה ג', ואמרינן גמי בע"פ אינו מציל אלא מזון ב' סעודות בלבד, הני מיירי בעושה סעודתו בפת דאינו יכול לעשות השלישית בפת כ"א במנחה, דאי עבד עם אותו של שחרית סעודתא דיומא הוא דאכיל, כדאמ' במס' סוכה פר' הישן. מצאתי בספר מת"ת.

ח. כוונת רבינו היא להא דאיתא בפסחים דף יג. "י"ד שחל להיות בשבת משייר מזון שתי סעודות" ועיין בתוס' הנ"ל שכתבו: "אין ראייה מדאין משיירין מזון ג' סעודות שאין לעשות ב' סעודות שחרית, דהא כיון דאוכל הכל שחרית חשיב כסעודה אחת", וכ"ה לעיל בדברי רבינו אביגדור הנ"ל, סי' י אות כב עיי"ש.

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הודפס ישירות מן התוכנה

סדר קידוש והבדלה לרבתינו הראשונים: שטרן, שמואל אליעזר (1) {4} עמוד מס: 68 הודפס ע"י אוצר הח